

Joanna Zuchewicz

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

MAKROPOLITYKA RACHUNKOWOŚCI W ŚWIECIE PROCESÓW INTERNACJONALIZACJI PRZEDSIĘBIORSTW

Streszczenie: Internacjonalizacja działalności przedsiębiorstw przyczyniła się do szybszej realizacji procesu harmonizacji regulacji w zakresie sprawozdawczości finansowej na świecie. Model rachunkowości i sprawozdawczości finansowej w danym państwie oraz pewne wzorce do przymusowego bądź dobrowolnego stosowania ustala makropolityka rachunkowości. Opracowywaniem narzędzi makropolityki rachunkowości zajmują się instytucje ustanawiające regulacje rachunkowości o zasięgu światowym, regionalnym i krajowym. Obecnie funkcjonują dwa podstawowe, ukształtowane historycznie modele rachunkowości i sprawozdawczości finansowej: kontynentalny i anglosaski. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości Finansowej swoimi założeniami koncepcyjnymi są bliższe systemowi rachunkowości kontynentalnej, zaś standardy amerykańskie odnoszą się do systemu rachunkowości typu anglosaskiego.

Słowa kluczowe: mikropolityka rachunkowości, MSR/MSSF, US GAAP, KSR.

1. Wstęp

Internacjonalizacja działalności przedsiębiorstw oraz możliwość swobodnego przepływu kapitałów pomiędzy podmiotami gospodarczymi w różnych krajach przyczyniły się do szybszej realizacji procesu harmonizacji regulacji w zakresie rachunkowości i sprawozdawczości finansowej na świecie. Wspólną płaszczyznę dla rachunkowości i sprawozdawczości finansowej mają stworzyć międzynarodowe standardy rachunkowości i sprawozdawczości finansowej. Celem nadrzędnym procesu standaryzacji i harmonizacji jest możliwość porównywalności sprawozdań finansowych przedsiębiorstw z różnych krajów, przy jednoczesnym zwiększeniu ich jawności, przejrzystości i jakości. Dynamiczny rozwój otoczenia jednostek gospodarczych wymaga dostarczania różnorodnych, użytecznych w podejmowaniu decyzji ekonomicznych informacji. Źródłem informacji o sytuacji majątkowej, finansowej, wynikach i zmianach w sytuacji finansowej przedsiębiorstwa są sprawozdania finansowe. W latach siedemdziesiątych XX w. organizacje międzynarodowe i ponadnarodowe zrzeszenia gospodarcze podjęły działania mające na celu ujedno-

nie zasad rachunkowości stosowanych przez przedsiębiorstwa i inne organizacje w sprawozdawczości rachunkowej na całym świecie. Realizacja tak sformułowanego zadania wymaga opracowania zasad i koncepcji sprawozdawczości finansowej, dotyczących w szczególności sposobu pomiaru, wyceny i prezentacji informacji zawartych w raportach tworzących sprawozdanie finansowe oraz cech jakościowych, jakie powinna spełniać.

Model rachunkowości i sprawozdawczości finansowej w danym państwie oraz pewne wzorce do przymusowego bądź dobrowolnego stosowania ustala makropolityka rachunkowości.

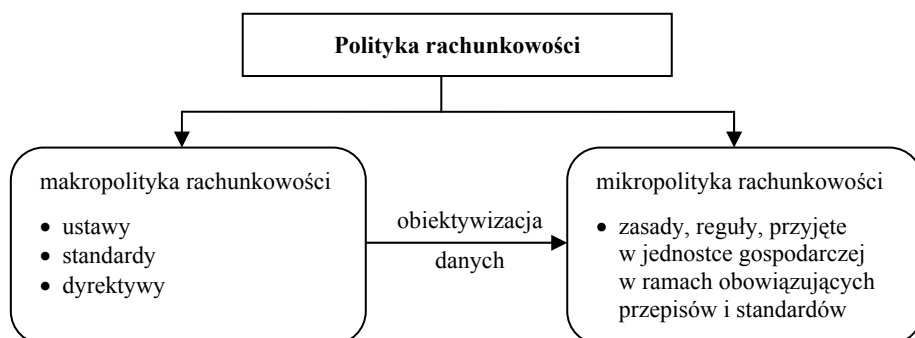
Celem niniejszego opracowania jest próba zarysowania zakresu przyjętych rozwiązań w ramach makropolityki rachunkowości w regulacjach polskich i ponadnarodowych, a szczególności w międzynarodowych standardach rachunkowości (MSR/MSSF) oraz amerykańskich standardach rachunkowości (US GAAP). Poruszana problematyka jest niezwykle istotna z punktu widzenia procesów globalizacyjnych zachodzących w gospodarce światowej, a w szczególności podmiotów europejskich (stosujących MSSF), notowanych na giełdzie nowojorskiej lub chcących na nią wstąpić, a także innych podmiotów europejskich, których właścicielami lub większościami udziałowcami są Amerykanie. Ze względu na ramy niniejszego opracowania wybrano tylko najistotniejsze instrumenty makropolityki rachunkowości.

2. Istota makropolityki rachunkowości

W literaturze przedmiotu występuje szereg poglądów co do definicji polityki rachunkowości. Pojęcie polityki rachunkowości (w zasadzie makropolityki rachunkowości) wprowadził do polskiej nauki o rachunkowości W. Brzezina w 1966 r. jako element łączący teorię z praktyką rachunkowości. Zdaniem W. Brzezina polityka rachunkowości to cała strefa działalności organów państwowych (np. Departamentu Rachunkowości Ministerstwa Finansów) lub instytucji powołanych przez krajowe i międzynarodowe stowarzyszenia księgowych zmierzające do normalizacji czy też standaryzacji rachunkowości [2, s. 32]. W innej definicji autor ten określa politykę rachunkowości jako całą sferę normalizacji rachunkowości poprzez różnego rodzaju przepisy prawne, standardy, dyrektywy metodologiczne celem określenia bardziej ogólnych i szczegółowych zasad funkcjonowania rachunkowości w danym państwie (wspólnocie państw) w pewnym okresie [3, s. 23]. Celem tak sformułowanej polityki rachunkowości (tj. w rozumieniu makropolityki rachunkowości), zdaniem W. Brzezina, jest dążenie do zapewnienia obiektywizacji danych liczbowych rachunkowości przez opracowanie obowiązujących zasad i standardów ograniczających do niezbędnego minimum indywidualne rozwiązania ewidencyjno-sprawozdawcze (mikropolityka rachunkowości).

Do polityki rachunkowości w ujęciu makro i mikroekonomicznym nawiązuje również K. Sawicki, który odróżnia politykę rachunkowości podmiotu gospodarczego (ujęcie mikroekonomiczne) od polityki prawodawczej państwa w zakresie funk-

cjonowania prawa bilansowego (ujęcie makroekonomiczne) [11, s. 91]. Makropolityka rachunkowości ma na celu ograniczenie do maksimum indywidualnych dążeń przedsiębiorców do swobodnego kształtowania wielkości dostarczanych przez rachunkowość. Dualizm pojęcia polityki rachunkowości przedstawia rys. 1.

Rys. 1. Dwuznaczność pojęcia polityki rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Makropolityka rachunkowości przesądza o obiektywizmie danych liczbowych rachunkowości, pozostawiając jednocześnie margines swobody dla mikropolityki rachunkowości.

Zasady i reguły rachunkowości w danym kraju powstają w określonym środowisku, kształtowanym przez szereg specyficznych czynników, takich jak system prawny czy prawo zwyczajowe. W Polsce zagadnienia związane z polityką rachunkowości reguluje ustawa o rachunkowości [13] oraz Międzynarodowy Standard Rachunkowości 8 *Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów* [8, s. 36], który ma zastosowanie zarówno do sprawozdawczości pojedynczej jednostki gospodarczej, jak i sprawozdawczości skonsolidowanej. Na podstawie powyższych rozważań ustawę o rachunkowości, jak i krajowe i międzynarodowe standardy rachunkowości można zaliczyć do systemu narzędzi makropolityki rachunkowości.

Zgodnie z ustawą o rachunkowości przez przyjętą politykę rachunkowości rozumie się wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą, w tym także określone w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości (MSR), zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych. Jakość sprawozdań finansowych znajduje odzwierciedlenie m.in. w prawidłowości, istotności, rzetelności i porównywalności dostarczanych przez nie informacji.

Analizując natomiast zapisy Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, można stwierdzić, że do 1999 r. polityka rachunkowości była definiowana w MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych* jako *zasady, reguły, metody, uzgodnienia*

umowne i procedury przyjęte przez kierownictwo przedsiębiorstwa przy opracowywaniu i prezentacji sprawozdań finansowych. Tak rozumiana polityka rachunkowości jest mikropolityką danego podmiotu.

Od 1999 r. obowiązuje nowy MSR 1, który już nie zawiera powyższej definicji, a w miejsce „polityki rachunkowości” zostały wprowadzone „zasady rachunkowości”. Zasady rachunkowości są dziełem ponadnarodowej teorii rachunkowości i ze względu na jej ponadczasowość nie ulegają zmianie. W literaturze istnieje wiele określeń odnoszących się do zasad rachunkowości. Jednak niezależnie od przyjętego terminu można stwierdzić, że zasady rachunkowości najczęściej opatrywane są takimi określeniami, jak: konwencje, normy, reguły, koncepcje, procedury, założenia.

Kolejne zmiany międzynarodowych standardów rachunkowości spowodowały, że w 2004 r. został zmieniony MSR 8. MSR 8 definiuje politykę (zasady) rachunkowości jako konkretne prawidła, metody, konwencje, reguły i praktyki przyjęte przez jednostkę gospodarczą przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych. Kompletny zbiór zasad (polityki) rachunkowości stanowią Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF). Według Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (RMSR), zastosowanie tych zasad decyduje o przydatności i wiarygodności informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym. Zasady te nie muszą być stosowane, jeśli skutki ich zastosowania są nieistotne.

Opracowana przez jednostkę polityka rachunkowości powinna być ustalona w oparciu o MSR lub interpretację z uwzględnieniem odpowiednich „wytycznych implementacyjnych” do standardu lub interpretacji wydanych przez RMSR, jeśli standard lub interpretacja ma bezpośrednie zastosowanie do danej transakcji, innych zdarzeń czy warunków. W przypadku braku standardu czy też interpretacji kierownik jednostki przy opracowywaniu i stosowaniu polityki (zasad) rachunkowości kieruje się osądem [7, s. 485].

Jak wynika z rozważań, MSR i MSSF dopuszczają swobodne stosowanie zasad rachunkowości w ramach mikropolityki rachunkowości, ale tylko tych, które nie są sprzeczne z teorią rachunkowości i innymi regulacjami.

Stany Zjednoczone Ameryki posiadają jeden z najbardziej zaawansowanych i szczegółowo ustalonych systemów standardów rachunkowości. Standardy wynikają, z jednej strony, z ogólnie akceptowanych zasad rachunkowości (*Generally Accepted Accounting Principles*, GAAP), a z drugiej strony, z wymogów podatkowych [5, s. 523]. Oprócz zasad określonych w GAAP funkcjonują deklaracje pojęć rachunkowości finansowej (SFAC) oraz standardy rachunkowości finansowej (SFAS), które są wydawane przez Radę Standardów Rachunkowości Finansowej (FASB). Amerykański Instytut Dyplomowanych Biegłych Rewidentów (AICPA) oraz Komisja Papierów Wartościowych (SEC) wydają interpretację tych standardów. Całość tych uregulowań i dokumentów tworzy ogólnie akceptowane zasady rachunkowości, czyli instrument makropolityki rachunkowości.

Regulacje w zakresie rachunkowości mają zatem dwojaki charakter. Po pierwsze, są to regulacje bezwzględnie obowiązujące, zawierające określone nakazy i za-

kazy dotyczące zasad prowadzenia rachunkowości. Po drugie, są to unormowania zezwalające na wybór określonych sposobów postępowania w prowadzeniu rachunkowości.

O polityce rachunkowości można mówić wówczas, gdy istnieją przynajmniej dwa opcjonalne rozwiązania w określonej sytuacji, a jednostka może dokonać samodzielnego wyboru sposobu postępowania. Wyodrębnia się trzy rodzaje zakresów wyboru: czasowy, materialny, formalny. Na tej podstawie można wyróżnić politykę czasową, materialną i formalną. Polityka czasowa skupia się głównie na określeniu roku obrotowego i wchodzących w jego skład okresów sprawozdawczych. Przez pojęcie materialnej polityki rachunkowości, zdaniem R. Kamińskiego, należy rozumieć oddziaływanie na wartości poszczególnych pozycji sprawozdań finansowych, zwłaszcza bilansu i rachunku zysków i strat [6, s. 28]. Do tego obszaru zaliczane są prawa wyboru w zakresie metod wyceny aktywów i pasywów, a także ustalania wyniku finansowego jednostki. Natomiast polityka formalna zajmuje się przede wszystkim strukturą, grupowaniem, ujęciem i objaśnianiem pozycji zawartych w sprawozdaniu finansowym. Alternatywne rozwiązania oraz obszary swobodnego działania stoją u podstaw instrumentów mikropolityki rachunkowości.

Instrumentami mikropolityki rachunkowości są:

- prawa wyboru sposobu bilansowania (prawa wyboru metod ujęcia aktywów, prawa wyboru metod ujęcia pasywów);
- prawa wyboru metod wyceny składników aktywów i pasywów oraz zużycia składników majątku (wycena majątku trwałego, wycena wartości aktywów obrotowych, wycena rezerw i rozliczeń międzyokresowych, wycena zużycia majątku trwałego i obrotowego);
- pozostałe prawa wyboru (podział zysku, sposób publikowania sprawozdań finansowych).

3. MSR/MSSF, US GAAP oraz polskie regulacje jako narzędzia makropolityki rachunkowości

Obecnie funkcjonują dwa podstawowe, ukształtowane historycznie modele rachunkowości i sprawozdawczości finansowej: kontynentalny i anglosaski. Pierwszy z nich obowiązuje w Niemczech, Austrii, Belgii, Hiszpanii, Francji, Włoszech, Japonii i innych krajach, drugi w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii. Model kontynentalny funkcjonuje w państwach, w których podstawę systemu prawnego stanowi prawo kodeksowe (romańskie), prawo podatkowe wywiera bardzo silny wpływ na rachunkowość, a giełda ma niewielkie znaczenie dla sprawozdawczości finansowej. Natomiast model anglosaski stosowany jest w krajach, w których system prawny opiera się na prawie zwyczajowym, prawo podatkowe wywiera ograniczony wpływ na rachunkowość, a rynek kapitałowy ma bardzo duże znaczenie dla sprawozdawczości finansowej. W modelu anglosaskim pozycja księgowego jest mocno ugrunto-

wana w praktyce gospodarczej, a w modelu kontynentalnym pozycja ludzi zajmujących się profesjonalnie rachunkowością jest stosunkowo słaba [14, s. 27].

Pomimo że ponadnarodowe źródła standaryzacji wspierają obie filozofie rachunkowości, można zauważyć, że Międzynarodowe Standardy Rachunkowości Finansowej swoimi założeniami koncepcyjnymi są bliższe systemowi rachunkowości kontynentalnej, a standardy amerykańskie odnoszą się do systemu rachunkowości typu anglosaskiego.

Formułowaniem i promowaniem międzynarodowych standardów rachunkowości zajmował się w latach 1973–2001 Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (ISAC), który w 2001 r. został przekształcony w Międzynarodową Radę Standardów Rachunkowości (International Accounting Standards Board, IASB). Jest to niezależna, prywatna organizacja, założona w 1973 r. w Londynie, która postawiła sobie za cel ujednoczenie zasad rachunkowości stosowanych przez przedsiębiorstwa i inne organizacje w sprawozdawczości rachunkowej na całym świecie. Komitet zajął się opracowaniem i publikacją Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, projektów standardów oraz zatwierdzaniem interpretacji Stałego Komitetu ds. Interpretacji (SKI). Standardy opublikowane od 2002 r. są określane mianem Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej. W 2002 r. przekształcono Stały Komitet ds. Interpretacji SKI w Komitet ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC).

Prace komitetu polegały na formułowaniu i publikowaniu standardów rachunkowości oraz w głównej mierze na działaniu na rzecz rozwijania i harmonizacji regulacji rachunkowości i sprawozdawczości finansowej. W 2001 r. komitet zrzeszał 153 organizacje zawodowe ze 113 krajów, w tym Stowarzyszenie Księgowych w Polsce [12, s. 16]. Do dnia 1 czerwca 2002 r. Komitet wydał 41 standardów (MSR), 24 interpretacje MSR (SKI) oraz ramy koncepcyjne opracowywania sprawozdań finansowych. Od 2002 r. Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości wydała 9 MSSF.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że w 1989 r. Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości wydał Założenia Koncepcyjne Sporządzania i Prezentacji Sprawozdań Finansowych (Koncepcja Ramowa) określające zasady rachunkowości, które należy uwzględnić w czasie przygotowywania nowych standardów rachunkowości oraz przy zmianach obowiązujących standardów. Określają one także użytkowników sprawozdań finansowych wyznaczających w dużej mierze zakres informacji płynących ze sprawozdawczości.

Szczegółowe zasady rachunkowości ujęte w standardach odnoszą się do:

- poszczególnych kategorii finansowych;
- sprawozdań;
- rodzajów transakcji (np. leasingu, kontraktów długoterminowych);
- warunków (np. sprawozdawczości w warunkach hiperinflacji);
- zdarzeń (np. zdarzeń warunkowych, zdarzeń po dacie bilansu);
- typów przedsiębiorstw.

Pierwsze próby regulacji finansowych w Stanach Zjednoczonych Ameryki (USA) miały miejsce pod koniec XIX w. Jednak instytucjonalne początki tworzenia założeń koncepcyjnych współczesnych amerykańskich standardów rachunkowości miały miejsce w latach trzydziestych XX w. Ustanawianiem i egzekwowaniem standardów rachunkowości finansowej w USA zajmują się dwie główne instytucje:

1. Komisja Papierów Wartościowych i Giełdy (Security and Exchange Committee, SEC);

2. Rada Standardów Rachunkowości Finansowej (Financial Accounting Standard Board, FASB).

Komisja Papierów Wartościowych i Giełdy została powołana w 1934 r. na mocy prawa o obrocie papierami wartościowymi. Akt ten uchwalono w 1933 r. Zawierał on wymagania co do zakresu ujawniania danych finansowych spółek starających się o dopuszczenie ich akcji do notowań na giełdzie. Rok później ustawa ta została znowelizowana i określono w niej, jakie informacje mają być okresowo sporządzane i ujawniane przez spółki publiczne. Akt ten został uchwalony w trosce o dobro inwestorów (akcjonariuszy), aby na podstawie rzetelnych informacji mogli podejmować świadome decyzje dotyczące inwestowania kapitału.

Komisja Papierów Wartościowych i Giełdy jest niezależną agencją rządową odpowiedzialną za egzekwowanie prawa o obrocie papierami wartościowymi i funkcjonowanie giełdy. SEC ma prawo nakładania obowiązku ujawniania informacji z zakresu rachunkowości finansowej przez spółki publiczne. Określa również zasady sporządzania i prezentowania tych informacji.

Rada Standardów Rachunkowości Finansowej, jako agencja pozarządowa, została utworzona w 1973 r. Przejęła po swojej poprzedniczce – Radzie Zasad Rachunkowości (Accounting Principles Board, APB) – zadanie stanowienia standardów rachunkowości. Instytucja ta opracowała pierwszą w świecie całościową koncepcję systemu rachunkowości. Jej celem jest dążenie do stworzenia podstaw rozwoju wszystkich kierunków rachunkowości przy jednocześnie zachowanej spójności między nimi oraz ścisłym powiązaniu z potrzebami praktyki. Rada dąży do tego, aby opracowywane przez nią standardy zostały zaakceptowane zarówno przez przedsiębiorstwa, jak i przez użytkowników sprawozdań finansowych. Celowi temu służy stosowana przez FASB *sunshine policy*, zgodnie z którą spotkania Rady są otwarte dla publiczności.

Standardy rachunkowości w USA uchwalane są przez instytucje prywatne, natomiast instytucje rządowe odpowiadają za ich wprowadzenie i egzekwowanie przez spółki publiczne. Współpraca między sektorem publicznym i rządowym przebiega ponoć bardzo dobrze. Pomimo tego, iż SEC ma prawo weta co do proponowanych przez FASB standardów, to rzadko z niego korzysta. Stosuje raczej metodę włączania do dyskusji nad proponowanymi zasadami osób i organizacji zawodowo związanymi z tymi zagadnieniami.

FASB ustalając zasady rachunkowości, uwzględnia uwagi i zastrzeżenia zainteresowanych osób i instytucji. Realizuje to poprzez publikowanie głównych wątków dyskusji i proponowanej wersji danego standardu przed jego ostatecznym uchwale-

niem. W związku z tym zainteresowane osoby i instytucje mogą wyrażać swoje opinie i zastrzeżenia do opracowywanej wersji standardu.

W latach 1978–2000 FASB wydała siedem deklaracji pojęć rachunkowości finansowej (SFAC), tj. zasadniczych założeń koncepcyjnych rachunkowości finansowej. Są to:

- SFAC nr 1: cele rachunkowości organizacji typu *profit* (*Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises*);
- SFAC nr 2: cechy jakościowe informacji finansowej (*Qualitative Characteristics of Accounting Information*);
- SFAC nr 3: elementy sprawozdań finansowych organizacji typu *profit* (*Elements of Financial Statements of Business Enterprises*);
- SFAC nr 4: cele rachunkowości dla jednostek typu non profit (*Objectives of Financial Reporting for Nonbusiness Enterprises*);
- SFAC nr 5: definicje pojęć uznania, realizacji, pomiaru dla jednostek typu *profit* (*Recognition and Measurement in Financial Statements in Business Enterprises*);
- SFAC nr 6 (zastąpiła SFAC nr 3): definicje elementów sprawozdań finansowych wszystkich rodzajów organizacji i jednostek (*Elements of Financial Statements*);
- SFAC nr 7: wykorzystanie informacji o przepływach pieniężnych i wartości bieżącej w rachunkowości (*Using Cash Flow Information and Present Value in Accounting Measurements*) [4].

FASB wydała też 150 standardów rachunkowości finansowej (SFAS), będących uszczegółowieniem deklaracji. Dokumenty FASB są uzupełnione m.in. o opinie wydawane przez APB, biuletyny wydawane przez Amerykański Instytut Dyplomowanych Biegłych Rewidentów (American Institute of Certified Public Accountants, AICPA), biuletyny techniczne opracowywane przez FASB, deklaracje o przyjętym stanowisku wydawane przez AICPA i zatwierdzane przez FASB. Całość tworzy US GAAP.

Celem sprawozdawczości finansowej US GAAP jest:

- dostarczanie informacji **użytecznej** dla obecnych i potencjalnych inwestorów, kredytodawców i innych użytkowników w podejmowaniu racjonalnych decyzji inwestycyjnych, kredytowych itp.;
- dostarczanie informacji umożliwiających inwestorom, kredytodawcom i innym osobom ocenę wielkości, rozłożenia w czasie oraz stopnia niepewności co do przyszłych wpływów środków pieniężnych do danego przedsiębiorstwa;
- dostarczanie informacji o zasobach gospodarczych firmy, praw do tych zasobów oraz skutków operacji gospodarczych, zdarzeń i okoliczności, które mają wpływ na te zasoby i prawa do ich własności.

Według SFAC nr 2 najbardziej istotnymi cechami, które przesądzają o użyteczności informacji w rachunkowości, są **istotność i wiarygodność**. Informacja charakteryzująca się istotnością może wpłynąć na zmianę decyzji osoby korzystającej z

niej. Wiarygodność informacji natomiast zapewnia efektywne działanie osobom podejmującym decyzje na jej podstawie.

Kryteria uznawania i pomiaru wielkości ujętych w sprawozdaniach finansowych, zawarte w SFAC nr 5, oparte są na czterech przedstawionych poniżej regułach:

- założenie istnienia jednostki biznesowej oznacza, że działalność danego przedsiębiorstwa musi być traktowana odrębnie od pozostałych rodzajów aktywności jego właściciela;
- założenie kontynuowania działalności polega na tym, że przewiduje się istnienie przedsiębiorstwa wystarczająco długo, aby mogły być zrealizowane zakładane plany jego rozwoju;
- założenie określonego przedziału czasu umożliwia podział okresu funkcjonowania przedsiębiorstwa na odcinki czasu na potrzeby sprawozdawczości finansowej;
- założenie jednostki monetarnej prowadzi do wykorzystania w pomiarze operacji gospodarczych jednostki pieniężnej stabilnej w danym przedziale czasu.

Zasady rachunkowości w USA zostały uznane powszechnie za najlepsze na świecie ze względu na przejrzysty sposób prezentacji ich treści, oparty na przestrzeganiu logiki merytorycznej, obejmującej całość zagadnień wchodzących w zakres danego standardu. Jednak perfekcjonizm standardów rachunkowości w USA może nieść ze sobą pewne zagrożenia, chociażby ze względu na szczegółowość informacji wymaganych przez inwestorów, co może zniechęcić zagraniczne firmy do wejścia na amerykańskie giełdy.

Najstarsze materialne świadectwa polskiej rachunkowości, jakie się zachowały, sięgają XIV w. Są to księgi rachunkowe królewskiego dworu oraz Krakowa i innych miast, w których zapisywano przychody i wydatki pieniężne [1, s. 7]. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. stan rachunkowości w Polsce nie był zadowalający. Władze państwowe podjęły działania mające na celu poprawę tej sytuacji w 1924 r. z chwilą dokonania reformy walutowej. Istotnym wydarzeniem było wprowadzenie w życie w 1934 r. polskiego kodeksu handlowego [10], w którym ujęto obowiązujące powszechnie w całym kraju normy prawne dotyczące prowadzenia rachunkowości przez kupców oraz spółki osobowe i kapitałowe. Kodeks ten cieszył się wówczas opinią jednego z najnowocześniejszych na świecie [1, s. 13].

Na początku 1946 r. został opublikowany, opracowany przez komisję składającą się z przedstawicieli nauki i praktyki rachunkowości pod przewodnictwem prof. S. Skrzywana, a zatwierdzony przez Ministra Przemysłu, jednolity plan kont wraz z krótkim komentarzem wyjaśniającym funkcjonowanie poszczególnych kont. W 1949 r. utworzono państwowe przedsiębiorstwo – Biuro Organizacji Rachunkowości (BOR), któremu powierzono opracowanie jednolitego planu kont, lepiej dostosowanego do potrzeb gospodarki scentralizowanej oraz prowadzenie szerokiej działalności szkoleniowej. W 1952 r. BOR zostało zlikwidowane, a całość prac związanych z normowaniem rachunkowości i nadzorem ogólnym powierzono Ministrowi Finansów.

Kolejnym etapem w rozwoju narzędzi makropolityki rachunkowości w Polsce było wydanie w 1991 r. rozporządzenia w sprawie zasad rachunkowości [9], które w znacznym stopniu uwzględniało rozwiązania stosowane w krajach Unii Europejskiej. Regulowało ono jednolicie dla wszystkich osób prawnych i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na szerszą skalę m.in. zasady prowadzenia ksiąg, wyceny aktywów i pasywów oraz wyniku finansowego, sporządzania sprawozdań finansowych. Również w 1991 r. Sejm uchwalił ustawę wprowadzającą obowiązek badania i ogłaszania rocznych sprawozdań finansowych spółek akcyjnych oraz spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, prowadzących działalność na szerszą skalę.

Dzięki intensywnym pracom, w których uczestniczyli przedstawiciele administracji państwowej, naukowcy i praktycy (także Stowarzyszenie Księgowych), przygotowano projekt ustawy o rachunkowości, którą sejm uchwalił we wrześniu 1994 r. [13]. Ustawa ta stanowi kodeks polskiej rachunkowości, który zawiera kompletne zasady jej prowadzenia we wszystkich jednostkach gospodarczych, bankach i towarzystwach ubezpieczeniowych oraz jednostkach *non profit*.

Podstawowe normy rachunkowości obowiązujące w Polsce to:

- ustawa o rachunkowości;
- akty wykonawcze do ustawy o rachunkowości;
- Krajowe Standardy Rachunkowości;
- MSR obowiązujące w Polsce.

Ustawa określa:

- zasady rachunkowości;
- zasady wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego;
- zasady sporządzania jednostkowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych;
- tryb badania sprawozdań finansowych przez biegłych rewidentów;
- zasady wykonywania działalności w zakresie usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Ustawa o rachunkowości oraz jej kolejne nowelizacje przyczyniły się do podwyższenia stopnia harmonizacji przepisów w stosunku do Dyrektyw WE i MSR (MSSF).

Minister Finansów określa szczególne zasady rachunkowości w formie aktów wykonawczych następujących podmiotów:

- funduszy inwestycyjnych – po zasięgnięciu opinii Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego (KNF);
- domów maklerskich i jednostek organizacyjnych banków, w ramach których prowadzona jest działalność maklerska – po zasięgnięciu opinii Przewodniczącego KNF;
- zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji – po zasięgnięciu opinii KNF;
- funduszy emerytalnych – po zasięgnięciu opinii KNF;
- banków – po zasięgnięciu opinii KNF;

- spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych – po zasięgnięciu opinii Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej.

W sprawach nieuregulowanych przepisami ustawy o rachunkowości jednostki mogą stosować krajowe standardy rachunkowości wydane przez Komitet Standardów Rachunkowości, a w przypadku braku odpowiedniego standardu krajowego jednostki, inne niż zobligowane¹ do stosowania MSSF/MSR, mogą stosować regulacje ujęte w MSR.

Komitet Krajowych Standardów Rachunkowości od 2003 r. wydał 6 Krajowych Standardów Rachunkowości (KRS):

1. KRS nr 1: Rachunek przepływów pieniężnych;
2. KRS nr 2: Podatek dochodowy;
3. KRS nr 3: Niezakończone usługi budowlane;
4. KRS nr 4: Utrata wartości aktywów;
5. KRS nr 5: Leasing, najem, dzierżawa;
6. KRS nr 6: Rezerwy, biernie rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe.

Całość przedstawionych norm rachunkowości obowiązujących w Polsce stanowi instrumentarium makropolityki rachunkowości naszego kraju.

4. Podsumowanie

Opracowywaniem narzędzi makropolityki rachunkowości zajmują się instytucje ustanawiające regulacje rachunkowości o zasięgu światowym, regionalnym i krajowym. Do najważniejszych tego typu organizacji na szczeblu światowym można zaliczyć m.in.: Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, Organizację Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Sprawozdawczości czy Międzynarodową Federację Księgowych. Na szczeblu regionalnym będzie to Unia Europejska, a krajowym Amerykańska Rada Standardów Rachunkowości Finansowej, Komisja Papierów Wartościowych w Stanach Zjednoczonych czy Komitet Standardów Rachunkowości w Polsce.

Wychodząc naprzeciw potrzebom jednostek i organizacji finansowych, funkcjonujących we współczesnej gospodarce światowej, charakteryzującej się postępującą globalizacją procesów gospodarczych, Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości postawiła sobie za cel ujednoczenie zasad rachunkowości stosowanych przez przedsiębiorstwa i inne organizacje w sprawozdawczości rachunkowej na całym świecie. Niewątpliwie, internacjonalizacja działalności przedsiębiorstw przyczyniła się do szybszej realizacji procesu harmonizacji regulacji w zakresie ra-

¹ Skonsolidowane sprawozdania finansowe emitentów papierów wartościowych i banków sporządza się zgodnie z MSR.

chunkowości i sprawozdawczości finansowej. Jednak, ze względu na to, że przedstawione w opracowaniu instrumenty makropolityki rachunkowości wywodzą się z koncepcji bazujących na odmiennych uwarunkowaniach historycznych, prawnych czy zwyczajowych, wydaje się niemożliwe ujednoczenie zasad rachunkowości, zunifikowanie wzorców i standardów obowiązujących we wszystkich krajach świata. Idealną byłaby sytuacja, w której można by dokonywać porównań informacji dotyczących stanu majątkowego, wyników finansowych czy przepływów pieniężnych wszystkich przedsiębiorstw i jednostek finansowych działających w różnych krajach. Ogromne przepływy kapitałowe, różnorodność transakcji finansowych, czyli dwie podstawowe cechy obecnego procesu globalizacji oraz nasilające się procesy integracji i umiędzynarodowienia życia gospodarczego to wyzwania dla międzynarodowych organizacji mających wpływ na zakres i charakter makropolityki rachunkowości. Nasz kraj również podjął się tego trudnego zadania, dostosowując przepisy ustawy o rachunkowości do Dyrektyw Unii Europejskiej opracowywanych przez Komisję Europejską oraz wprowadzając możliwość fakultatywnego stosowania MSR/MSSF.

Na coraz bardziej konkurencyjnych rynkach MSR/MSSF umożliwiają spółkom porównywanie swoich osiągnięć z wynikami podobnych jednostek w innych krajach, a inwestorom i innym osobom zainteresowanym porównywanie wyników danej spółki z jej konkurentami. Prezentacja podobnych transakcji i okoliczności gospodarczych zgodnie z MSSF jest bardziej spójna niż ich prezentowanie zgodnie z wymogami w poszczególnych krajach. Ponadto spółki, które stosują MSSF, poprawiły zarówno porównywalność informacji, jak i jakość komunikacji z inwestorami czy innymi materialnie zainteresowanymi stronami. Zalety i wymierne korzyści ze stosowania standardów międzynarodowych spowodowały, że cieszą się one coraz większym uznaniem na całym świecie, czego przejawem jest bezpośrednia ich implementacja do krajowej rachunkowości np. w Chinach, Rosji, na Ukrainie i w krajach afrykańskich bądź wykorzystanie wybranych standardów w ramach modyfikacji regulacji krajowych np. w Polsce, Czechach czy tzw. starych krajach Unii Europejskiej.

Jednak ze względu na odmienne rozwiązania w ramach makropolityki rachunkowości, przyjęte w dwóch wspomnianych podstawowych modelach rachunkowości, wiele jednostek dominujących wymaga od swoich zagranicznych jednostek zależnych korygowania jednostkowych sprawozdań finansowych w celu dostosowania ich do przepisów o rachunkowości obowiązujących w danym kraju. I tak na przykład podmioty działające jednocześnie w Europie i na rynku amerykańskim muszą sporządzać dwa odrębne sprawozdania finansowe.

Konkludując, należy dążyć do opracowania globalnych standardów rachunkowości zaspokajających potrzeby spółek transnarodowych, co jest możliwe tylko na podstawie porozumienia pomiędzy IASB i FASB.

Literatura

- [1] Bień W., *1907–1997. Rachunkowość, historia, perspektywy*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 1997.
- [2] Brzezin W., *Nauka, polityka i praktyka rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce” 1995, nr 32.
- [3] Brzezin W., *Ogólna teoria rachunkowości*, wyd. 2, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 1998.
- [4] FASB, *Statements of Financial Accounting Concepts. Accounting Standards*, John Wiley & Sons, New York 2000.
- [5] Gottlieb M., *Księgowość i naliczanie podatków w małych i średnich przedsiębiorstwach w USA*, „Rachunkowość” 1997, nr 10.
- [6] Kamiński R., *Polityka bilansowa a ocena działalności przedsiębiorstwa*, Ars Boni et Aequi, Poznań 2003.
- [7] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007, tom I, MSR 8*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007.
- [8] Rozporządzenie Komisji Europejskiej Nr 2238 z 29.12.2004 r., DzUrz UE 2004, nr L 394.
- [9] Rozporządzenie Ministra Finansów z 15.01.1991 r. w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości, DzU 1991, nr 91, poz. 10.
- [10] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 czerwca 1934 roku Kodeks Handlowy, DzU 1934, nr 57, poz. 502.
- [11] Sawicki K., *Polityka rachunkowości i polityka bilansowa. Zakres terminologiczny i zastosowania*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2000, nr 57.
- [12] Turyna J., *Standardy sprawozdawczości finansowej. MSSF, US GAAP, Polskie ustawodawstwo*, Difin, Warszawa 2006.
- [13] Ustawa z 29.09.1994 r. o rachunkowości (DzU 2002, nr 76, poz. 694 z późn. zm.).
- [14] Walińska E., *Międzynarodowe Standardy rachunkowości*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005.

ACCOUNTING MACRO-POLICY VS. INTERNATIONALIZATION OF ENTERPRISES' ACTIVITIES

Summary: Internationalization of enterprises' activities resulted in the faster implementation of regulations' harmonization process in the domain of financial reporting in the world. The model of accounting and financial reporting in a given country, as well as some patterns for compulsory or voluntary application are decided by an accounting macro-policy. The elaboration of accounting macro-policy tools is the responsibility of institutions preparing accounting regulations on a global, regional and national scale. At present there are two basic and historically formed models of accounting and financial reporting: continental and Anglo-Saxon model. International Financial Reporting Standards, in their conceptual assumptions, are closer to the system of continental accounting, while American standards refer more to the system of Anglo-Saxon accounting.